

8. Obraz venkova v próze i poezii autorů 2. pol. 19. st.

- české země součástí habsburské monarchie, císařem František Josef I.
- roboty, nevolnictví, selské vzpoury
- **revoluce 1848** → 1848–1859 **Bachův absolutismus** (byli jsme součástí Rakouska; mizely normy, zanikl parlament, hospodářské problémy)
- **1860 Říjnový diplom** → Zemským sněmům dána vyšší pravomoc
- zrušení poddanství a roboty → rolník se stal jediným vlastníkem půdy
- ruchovci – velký zájem o venkov

Božena Němcová (rozená Barbora Panklová) /1820–1862/

- *1820 Vídeň (původ není zcela jasný, dcera služky Terezie Novotné a panského kočí Jana Pankla)
- autorka venkovských povídek, pohádkových sbírek, cestopisných a folklórních črt a obrázků z lidového života
- dětství v Ratibořicích (rodiče pracují u hraběnky Kateřiny Záhaňské), bydlí na starém bělidle, babička Magdalena Novotná (má ráda děti)

Babička

- próza; vzpomínky na své dětství v Ratibořicích prožité se svou babičkou
- babička přijíždí za svou dcerou Terezkou na Staré bělidlo a ve svém stáří zde zůstává, oblíbí si svá vnoučata Barunku, Adelku, Vilímka a Jana a věnuje jim veškerý svůj čas; snaží se všem kolem sebe pomáhat, i babičku si všichni oblíbí (též kněžna Zaháňská a její schovanka) a rádi poslouchají její vyprávění; babička pak umírá šťastná a spokojená, mezi svými
- kniha nám přibližuje jednotlivé svátky a zvyky během roku (dračky, přástky, Mikuláš, vánoce, vynášení smrti, zvyky jara i léta, dožínky a Kristlina svatba)
- v Ratibořicích se při svých obchůzkách zastavuje pan Beyer – od něj slyšíme příběh zblázněné Viktorky: Viktorka byla krásná a milé děvče, „uhranul“ ji ale svými očima jeden voják, který pak odešel a Viktorka se zbláznila; po večerech teď zpívá u splavu, kde utopila jejich dítě; vyhýbá se lidem a pouze jde navštívit svého otce na smrtelném loži (jinak by prý neskonal); má ráda bouřku a to se jí stává osudným – zabije ji blesk (věk asi 40 let)

V zámku a v podzámčí – povídka; prvky z Babičky a Podhorské vesnice; příběh bohaté paní Skočdopolové, vdovy Karáskové a jejího syna v době cholery; panstvo pozná faleš služebníků a dobrotu prostého lidu

Pan učitel – vzpomínky na jednoho velice hodného starého učitele z dětství, který je díky své výborné metodě naučí mnoho a děti ho mají moc rády a při jeho pohřbu pláčou

Chyže pod horami – zidealizovaný příběh chudého mladíka, který se šťastně zamiluje do dcery statkáře na Slovensku, musí odjet do Čech, stane se váženým a učeným pánem, vrátí se ale zpátky za svou láskou a ožení se s ní

Dobrý člověk – forman Hájek převáží zboží do Vídně a pomáhá také s převozem služkám, jednou převáží mladou dívku do Vídně za prací, oba se do sebe zamilují, po čase si vyznají lásku a vezmou se

Baruška – otec pošle Barušku do města jako služku na zkušenou, je zde však ponižována a utlačována, zamiluje se do malíře Lesenského – ten ji zavede do bordelu, kde se s ní chce vyspat → přijde policie a oba zatkne, malíř se stydí, chce ji zachránit, miluje ji → Baruška je nakonec zproštěna viny, ale nemá kam jít → skočí z mostu → je však zachráněna a ujme se jí paní Milinská → po návratu Lesenského z vězení se vezmou a jsou vynikajícími hospodáři, mají výbornou čeládku, protože ji nepovažují za nižší sebe

Rozárka – Rozárka pochází z velmi chudé rodiny, kterou musí živit sama, ač je nemocná (otec mrtvý, matka chromá, bratr slepý, sestra nešikovná) → přepracováním umírá, před smrtí si ještě nechá ustríhnout své dlouhé vlasy, které prodá

Karla – o matce, která vychovává syna jako dívku – chce ho uchránit před 14ti letou vojenskou službou

Divá Bára – Bára, nebojácná a silná dívka, se zamiluje do myslivce; Elšce se zalíbí doktor z Prahy, kde zůstala na rok u své tety. Báře se několikrát se podaří lidi postrašit jako „strašidlo“ v prostěradle; ale za to dostane trest – musí přespat v kostnici → tam za ní přijde myslivec a vyzná jí svou lásku → vezmou se; nakonec i Elška se vdá za pražského doktora

Májovci

Vítězslav Hálek /1835–1874/

Pohádky z naší vesnice

- drobná epika; vzpomíná na vesnici, kde prožil dětství (dobře zná venkovské prostředí), smutné příběhy venkovských lidí

Na statku a v chaloupce

- povídka; realistické zobrazení života, staví do protikladu charakterové vlastnosti a způsob života bohatých a chudých, ukazuje lásku (v chudé chaloupce) a nelásku (na statku)

- Jíra s otcem žijí v malé chaloupce, po smrti otce Jíra odchází pracovat na statek, zamiluje se do dcery Lenky, utečou spolu do chaloupky (macecha je nenávidí), sedlák je žádá, ať se vrátí

Muzikantská Liduška

- povídka; Liduška miluje chudého muzikanta Toníka, ale nemůžou se vzít, musí si vzít bohatého sedláka, před oltářem mu ale uteče a hledá svého Toníka u každé muziky, ale nenachází → pomate se → „Muzikantská Liduška“

Karolina Světlá /1830–1899/

- *Praha, Staré Město

- manžel narozen ve vesnici Světlá

- manželství ne příliš šťastné, silný citový vztah k Nerudovi
- její román řeší otázky národní, náboženské, filozofické, problémy manželství, svobody, společenské rovnosti a postavení žen

- „podještědské romány“:

Vesnický román – Antoš Jirovec se ožení s ovdovělou rychtářkou, u níž byl čeledínem; mají děti, manželství se však postupně rozpadá a nakonec je rychtářka opouští; začne se o ně starat Sylva, Antoš si ji chce vzít a dát tak dětem lepší matku → vše ale končí tragicky (rychtářka, Jirovcová i Antoš umírají)

Kříž u potoka – Evička se liší od ostatních – svou lásku nalézá v knihách; nejráději chodí číst ke starému kříži u potoka, kde se před monoha lety stala bratrovražda:

Potocký po návratu z vojny najde svou ženu se svým bratrem → zabije ho → událost se v rodině opakuje (opět dva synové) → tentokrát se ale u kříže zabije sama dívka a prokleje rod Potockých → bratrovraždy se stále opakují, může to změnit jen čistě smýšlející a milující dívka → Evičku žádá o sňatek muž z rodu Potockých a ona svolí, po roce ale neshody (Evička je vzdělanější, morální převaha, Potocký žárlí na dceru), Evička se zamiluje do jeho bratra, ale nakonec se vrátí k Potockému, ten se zase napraví → prokletí je zlomeno

Frantina – Frantina je moudrá a spravedlivá → představitelkou obce; dozví se, že její milý je loupežník, musí ho zabít

Kantůrčice – hrdince říkají Kantůrčice (od slova kantor), protože nechodí k muzice a je velmi zbožná; zamiluje se do syna selky a vezmou se

Nemodlenci

Ruchovci a Lumírovci

Svatopluk Čech /1846–1908/

- ruchovec, autor školy národní

Ve stínu lípy – krátké básnické povídky, které si vyprávějí vesničané při posezení pod lípou; každý si vybírá příběhy odpovídající jeho povaze; vypráví např. krejčí, bohabojný soused, vysloužilý voják...

nejznámější: „**Příběh Bártova syna**“ (bez názvu, bývá tak jen nazýván) – jednou ve mladý Bárta nechce studovat, ale ani pomáhat na statku → uteče do Ameriky, otec odmítá odpovídat mu na dopisy, odpovídá mu tajně matka, pak dopisy ustanou → Bárta se vrátí, hledá rodinu, žije ale už jen matka a ta si na nic nepamatuje

Josef Václav Sládek /1845–1912/

- lumírovce, lektor AJ

Selské písně a české znělky – sbírka věnovaná venkovu, přírodě a člověku žijícímu na venkově, rolníkovi

Velké širé rodné lány – oslava krásy lánů přinášejících rolníkovi bohatou úrodu

Už to žito na souvrati – po odvedené práci sedláci čekají na úrodu, kterou potřebují pro své děti a také pro své pány

Polní cestou – nesou mrtvou dívku ve smutečném průvodu

To bylo v horách – po velké vodě zbyla na sedlákově poli jen skála; nemá mu kdo pomoci, sám musí na skálu navézt půdu, aby mohl sklízet úrodu a splácet dluhy

Jaroslav Vrchlický /1853–1912/

- lumírovce, vl. jm. Emil Frída

- „Velký otec české poezie“, málo sebekritický

Selské balady – lyricko-epická a epická poezie

Hrabě Breda – hrabě se zlobí, že mu sedláci neplatí → nechá všem ženám a dívkám ostříhat vlasy a ty prodá; vlasy jedné krásné zlatovlásky si chce nechat, vezme si ji k sobě → ráno je nalezen uškrcený zlatou kšticí

Lorecký ze Lkouše – Lorecký nechce slevit na robotách pro jeho lid, hrozí, že za panování jeho synů jim bude ještě hůř → sedláci se vzbouří a zabijí jej i se syny

Suplika – učitel je sedláky donucen sepsat supliku (soudpis požadavků na pána), obává se následků, přemýšlí o následcích svého činu

Shnilé obilí – promarněná práce sedláka; sedlák orá na poli, havran zvěstuje, že už nesklidí → sedlák zemře při povstání proti pánům → nemá kdo sklidit obilí

Balada vánoční – sedláci vypálí sídlo svého pána → jsou potrestáni: všech 25 sedláků pověšeno na strom na kopci, strom zapálen → hoří jak vánoční strom

Kritičtí realisté

Antal Stašek /1843–1931/

- vl. jm. Karel Zeman

O ševci matoušovi a jeho přátelích

Blouznivci našich hor

V temných vírech

(v sešitě 2PV)

Teréza Nováková /1853–1912/

- díla z kraje kolem Litomyšle a poté Proseče u Skutče

Maloměstský román

Úlomky žuly – soubor povídek z Prosečska; vypráví o smutných osudech zdejších chudých lidí

Drobová polévka

Halouzky

S nůši

Jan Jílek

Drašar

Na Librově gruntě

Děti čistého živého

Jiří Šmatlán

(v sešitě 2PV)

Karel Václav Rais /1859–1926/

- působí jako učitel v Hlinsku a Trhové Kamenici
- námětem většinou skutečné události; popisuje bídu a chudobu lidí na Českomoravské Vrchovině i v Podkrkonoší; je obdivovatelem vesnického života

Zapadlí vlastenci

- román; látka k němu čerpána ze zápisků obrozeneckého učitele
- děj se odehrává na počátku Národního obrození, kdy buditelé (učitelé a kněží) přinášejí vzdělanost do zapadlých koutů
- mladý učitel přichází pracovat na školu do zapadlé podhohrské vesničky Pozdětín v Podkrkonoší; přivádí jej sem chudoba, původně sem nechtěl; postupně ale začíná rozumět zdejší lidem, zapojuje se do vlasteneckého společenského života a nachází i osobní štěstí

Kalibův zločin – román; starý mládenec Kaliba je okolnostmi donucen oženit se se ženou, která ho nemiluje a je mu nevěrná; v afektu ji zabíjí, když ji najde v náručí jejího bývalého přítele a dozvídá se, že není otcem „svého“ dítěte; sám také umírá

Pantáta Bezoušek – humoristický román srovnávající život na venkově a v Praze; sedlák přijíždí do Prahy navštívit svého syna a je vyveden z míry pražským životem; rád se vrací zase zpět na venkov

Západ – smutná románová idyla; popisuje krajinu Vysočiny (obec Studenec – dnešní Kameničky), kde ušlechtilí lidé žijí uprostřed horské přírody, nedoléhají k nim problémy vlastenecké Prahy, mají své vlatní problémy (bojují s těžkými život. podmínkami a s chudobou); kněz jim vždy dokázal poradit a pomoci, teď už je ale starý a na jeho místo má přijít kněz nový; přeje si alespoň na faře dožít, nakonec zde skutečně umírá, dřív než jej úřady stačí vystěhovat

Výminkáři – soubor povídek vycházejících z jeho vlastních zážitků

Konec života – děda Střihavka žije na výminku v malé světničce, poté se odstěhuje na žádost zetě k jedné ze svých tří dcer (Moračce) – ti ho chtějí u sebe jen kvůli jeho uspořeným penězům; také k dceři nejsou ohleduplní; Střihavka je nešťastný

Drama

Ladislav Stroupežnický /1850–1892/

- z jižních Čech → náměty

Zvíkovský rarášek – historická komedie s humorným pohledem na zálety Mikuláše Dačického z Heslova (= „český baron Prášil“)

Paní mincmistrová – historická komedie vztahující se také k postavě Dačického, do kterého se zahledí manželka mincmistra

Naši furianti – satirická hra; vesnice se rozdělí na dva nepřátelské tábory, hádají se o vhodném kandidátu na ponocného, nakonec jím zůstane ten původní (nemůžou se dohodnout; bohatí myslí, že vše se dá koupit za peníze)

Význam realistických děl dnes

- realisté pracují do detailů díla – dílo je svědectvím o době